

Kap 27 : ”En modern kung”

Som chef för AB Hovstaterna och kung har CG två roller: Dels är han ekonomiskt ansvarig för verksamheten, dels är han en kombination av ”adlig”, ”kunglig” och ”medborgerlig” rikssymbol. Det finns traditionella föreställningar som gör rollerna svåra att förena. I adelsdygderna ingår storslaget slöseri kombinerat med förakt för krämarattityder och pengar. I kungadygderna ingår omtanke om undersåtarnas väl och ve oavsett konsekvenser för kungen själv. I medborgarrollen ingår Aristoteles fyra kardinaldygder, bland dem måttfullhet, den svenskaste bland dygder. Hur CG än betar sig gnisslar det någonstans. Tydligast ser man detta i svårigheten att porträttera honom.

Royalisternas och republikanernas ömsesidiga förakt för krämarattityder kunde förr landa dem i samma ställningstagande. T ex Magnus Rosensparr & Annette Kullenberg var lika angelägna om att hålla monarkin borta från näringslivet.

*

Man får skilja på CG som ”koncernchef” och CG som ”arbetsledare”. Som koncernchef är CG bra. Hovet har under hans tid utvecklats till en modern arbetsplats med kollektivavtal, kompetensutveckling, utvecklingssamtal, dataavdelning (ett datanät med 140 uppkopplade datorer) och egen hemsida. ”Kungen har själv format teamet och det är ett tydligt uttryck för gott ledarskap att få folk från så olika håll att fungera som ett arbetslag”, säger en av medarbetarna. ”När det gäller strategiska frågor som gäller kungens roll blir det betydligt svårare. Det skulle kännas som att tränga sig in i sängkammaren att ta en sådan diskussion”, säger en av undercheferna.¹

Som arbetsledare är dock CG dålig:

Kungen har en hel del svagheter som chef och ledare. Han kan vara impulsiv, otålig, envis och petig med detaljer och han tycker inte om när givna mönster bryts. Han är dålig på feedback. Personalen får gissa sig till om de gör ett bra jobb.

Ingen får heller någon riktigt personlig relation med kungen. Han håller distans och kan upplevas som kylig. Ingen mer än drottningen och barnen får säga du till honom.

”Men det är en nödvändighet. Kungen skulle bli uppäten annars”, förklarar en person i hans närhet.

Ingen är bättre insatt i verksamheten än kungen. Nackdelen är naturligtvis brist på förnyelse. Kungen är som han är.

Efter drygt 25 år på jobbet är kungen väl insatt i Hovets alla verksamhetsgrenar, bättre än någon annan. Han vill därför gärna ha koll på det mesta och kan ibland fördjupa sig litet val mycket i detaljer.

Sina kunskaper har han främst erövrat via all den information han fått genom åren. Han anses bra på att lyssna, mindre bra på att läsa sig till kunskaper. Han har dessutom gott omdöme, säger hans omgivning.

¹ Åke Österlund. Här är det jag som är kung. Tidningen Chef, 1999:5, s 34-38.

Men kungen håller distans. Ingen är du och bror med honom utan han tituleras alltid kungen av dem han säger du till, annars Ers Majestät. Han har utvecklat en teknik för att hålla distans och för många framstår han som kylig när han kanske inte ens hälsar.

”Kungen har ofta en bestämd uppfattning och det behövs mycket starka argument för att han ska rucka på den.”

Dessutom; som för alla makthavare finns det en respekt för rollen, men i kungens fall av lite annat slag. Alla symboler och allt som sitter i väggarna gör att folk inte gärna öppet opponerar sig.

”Men det låga tempot gör att man inte behöver råka in i konflikter”, säger en person som arbetar vid Hovet.²

Kritiken bemöttes av hovets informationsavdelning med att CG hade goda känslspröt och lätt för att umgås.³ Kanske det. De långa anställningstiderna gör att relationerna blir viktigare än det man eventuellt uträttar. Man konkurrerar om den status det är att vara uppskattad av CG. Det är bättre att vara noggrann än att tänka nytt. 2009 var det samma omdöme ”Kungen styr hovet med järnhand. Medarbetarna vågar inte göra fel och slåss om kungens uppskattning. – Han är som en gammaldags brukspatron.”⁴

Att ta konflikt med CG är definitivt inte en bra idé. År 1996 var inställningen: – Det har hänt att jag blivit stött när man medvetet – eller omedvetet – missförstått mig. Det är orättvist [att man betar sig så]. * Men kungen är inte långsint? – (Tystnad.) * Inte långsint väl? – Hrm, det här var en k ä n s l i g fråga. Jo, tyvärr är jag nog det. Det är väldigt besvärligt. En jobbig egenskap som jag sliter mycket med själv. Jag är medveten om det. Jag försöker arbeta bort det. * Så kungen kan gå och sura i tio års tid? – Jaaar'å! (Stort skratt.)⁵

Och inte var han medgörligare år 2006: Vågar medarbetare säga emot Kungen? (Skratt) » ... säga emot? ... Det är väldigt sällan jag kör över någon.« ... och vad händer om det blir konflikt med Kungen? »Man ska nog undvika det.« Är Kungen själv konflikträdd? »Ja, det är jag nog. Jag tycker det är onödigt att driva saker till sin spets.« Är Kungen långsint? »Ja, tyvärr. En tråkig sida.« Så om någon tar en ordentlig fight med Kungen så är den personen rökt här på hovet? »Ja, så är det nog. En tråkig egenskap som jag är medveten om.«⁶

CG är omvittnat ömhudad. Läger man ihop kommentarerna från olika källor blir det: Han glömmer aldrig en vän. Inte heller glömmer han en fiende.

*

Gripsholmsföreningen är en förening som bland mycket annat bekostar hedersporträtt av framstående svenskar. 1983 beslöt föreningen bekosta ett grupporträtt av CG med familj. De tidigare verken i genren var Karl XIV Johans familj 1837 och Gustaf Vs familj 1907, mycket spridda som oljetryck. CG fick själv välja konstnär. Han ville ha någon som var bra på att måla barn. Gripsholmsföreningen tillfrågade John-Erik Franzén (1942-), framförallt känd genom sina bensindoftande porträtt av bilar och motorecyklar, men även för sitt akademiska

² Åke Österlund. Här är det jag som är kung. Tidningen Chef, 1999:5, s 34-38.

³ Erik Pettersson. Hovet svarar på kritiken mot kungen som chef. Expressen, 1999-05-21.

⁴ Elisabeth Marmorstein. Kungens ord - deras lag. Aftonbladet, 2009-12-25.

⁵ Christina Ollén. Kungen och Kronan. Expressen, 1996-04-21.

⁶ Henrik Frenkel. Jag som chef. Tidningen Chef, 2007:4, s 40-50.

måleri och sina barnporträtt.⁷ Ett naturligare val hade kanske varit Peter Dahl (1934-). Det spekulerades i att Dahl gjort sig omöjlig genom den sk Sibyllaskandalen. Denna bestod av en målning ”Liberalismens genombrott i societeten”, där Sibylla blottar sitt kön för en man med stånd. När målningen ställdes ut 1970 beslagtogs den av polisen och åklagaren ville förstöra den. Det blev dock inget av det. Dahl hänvisade efteråt till att det låg i tiden att skända kungligheter och att han inte tålt Sibyllas tyskvänliga attityd under kriget. Dahl förefaller väl ung för att ha minnen från kriget men hans föräldrar var norska flyktingar med ett horn i sidan till den svenska neutralitetspolitiken. Hur som helst blev han maj 1992 förlåten = inbjuden till en slottsmiddag där Silvia under kaffet gav honom en personlig audiens och uppträdde mycket vänligt. Dahl: ”Jag kände mig som Mackie Kniven i Tolvskillingsoperans osannolika final. Han benådas och får motta drottningens välgångsönsknningar.”⁸

Franzén och fotografen Håkan Wretljug tillbringade därefter en dag med kungafamiljen. Alla hade fått välja sina kläder. Hos barnen försökte Franzén fånga deras olika grad av medvetenhet om situationen. Prins Carl Philip hade med sig bilen vilken Franzén tyckte var ett bra inslag i tavlan, modernt och svenskt. Väl hemma i ateljén gjorde han tio, femton små blyertsskisser som han förstörde upp med kol på papper i full skala. Genom att han utgått från en serie fotografier blev poserna en smula stela och personerna tvådimensionella, nästan som utklippta pappfigurer. Franzén påstod långt efteråt att det var avsiktligt: ”Man kommer aldrig de här människorna nära. Bilden av dem är väldigt medial och det speglas också i min målning, i det platta och emblematiska, det finns ett avstånd.”⁹ I debatten framfördes att det var en ekonomisk fråga, en klassfråga och ”a failure of nerve”. De gamla mästarna lät sina personer posera medan de målade. Det kravet vågade Franzén aldrig framföra. Han anlidade inte heller modeller. Troligen var det för dyrt. Han hade ingen personlig kännedom om den svenska överklassen sådan den nu är. Han var tvärtom känd för sitt arbetarklassperspektiv på tillvaron. ”När målningen var halvklar kom kungafamiljen åkande i sin Saab. De var trevliga, fast det kändes konstigt att de skulle vara så familjära.”¹⁰ Franzén var missnöjd med sin målning men var tvungen att slutföra den. ”Jag jobbade under stark tidspress, vilket inte fungerar för mig. Och all uppmärksamhet var svår. Jag gick ned 20 kilo.”¹¹ Från start till slut tog det två år. Han träffade kungaparet ungefär 10 timmar. Betalning var 150 tusen. Avbildningen av Silvia hade ställt till mest problem: ”När jag började arbeta med drottningens ansikte, märkte jag att hennes båda ansiktshalvor var nästan identiskt lika. Det är något mycket ovanligt och är väldigt svårt för en konstnär att återge så att intrycket inte blir alltför vackert, alltför insmickrande och stereotyp. – I själva verket har drottningen ett slags idealskönhet som jag inte sett hos någon annan kvinna.”¹²

Avtäckningen var på Gripsholms slott den 29 maj 1985. Franzén var där men han blev inte medbjuden på mottagningen efteråt. Likaså bra. Han hade arbetat kl 4-22 de sista en och en halv månaderna och såg inte bra ut. Han och Peter Dahl åt lunch på ett värdshus i närheten. I september ställdes tavlan ut på Nationalmuseum vilket gav Franzén tillfälle att rätta till några skönhetsfläckar. Vid tillfället gjordes en dokumentärfilm. Vid TV-reprisen 2010 utbröt en mindre ”retrospektiv” debatt:

Franzéns kungafamiljetavla blev omdiskuterad i alla kretsar. Rojalisterna klagade över att Victoria, den framtida drottningen, såg ut som en liten näbbgädda, att drottning

⁷ Ann-Catrine Eriksson. Kungens porträtt. Mellan privat och offentlig. Kulturella perspektiv 2009:2, s 9-14.

⁸ Peter Dahl. Ofullbordade memoarer. 1994.

⁹ Erika Josefsson. Låg kunglig konstprofil i Sverige. Dagens Nyheter, 2010-05-04.

¹⁰ Stryktålige John E Franzén ställer ut sex års arbete. Dagens Industri, 2001-03-16.

¹¹ Stryktålige John E Franzén ställer ut sex års arbete. Dagens Industri, 2001-03-16.

¹² Anna Nyman. Franzén målar kungafamiljen. Året Runt, 1985:33.

Silvia fick ett roat, lite spefullt drag över ansiktet och en dominerande plats i bilden samtidigt som hon balanserar lite ostadigt på en fåtöljrygg, att Volvon var ett budskap om monarkins sammankoppling med svensk industri, att kungen inte fick en central plats i bilden utan ser lite off side ut, bakom de andra, att den ende som det lyser om i bilden är Carl Filip, att kungen "låtsaspangar" mot drottningen med sin tumme. Sedan kom konstnärskollegorna (de avundsjuka?) och skällde på Johan-E för att han lade sig platt för monarkin genom att måla kungaporträtt. Silvia tyckte uppenbarligen inte om bilden alls, särskilt inte hur Victoria framställdes. Dessutom klagade hon tydligen på hur det kungliga smalbenet såg ut, det var för mycket svängt tror jag hon menade, fel avmålat. Och det är klart om nu någon är expert på de kungliga smalbenen så är det väl drottningen.

Jag gillar tavlan i alla fall. De blå tonerna i bilden är sanslöst vackra och håller ihop den i en sorts harmoni tillsammans med den dramatiska gobelängen bakom som också verkar sammanhållande. Visst spretar personerna i kompositionen, man får inte intryck av en familj som är en enhet. De vänder sig hit och dit, blickarna går åt olika håll, de verkar vara på väg. De manliga; prins Carl Filip och kungen (och hunden!) tittar stadigt mot åskådaren i en linje, medan de tre kvinnliga; Silvia, Victoria och Madeleine i en annan linje, är mer okoncentrerade och tittar hit och dit, utan att bry sig om att söka kontakt med betraktaren av bilden. Det ger ett intryck av nonchalans / ointresse från dem.

Men å andra sidan får man en känsla av en ögonblicksbild, familjen fångad mitt i flygande fläng, när det är svårt att få barnen att göra som man vill, att stå och sitta som man tänkt sig. Livet är så där, inte särskilt idylliskt ens för en kungafamilj. Alla var överens om att lilla Victoria redan då utstrålade auktoritet och den försöker hon tveklöst hävda. Franzén själv talar om en bumeranglinje från kungen till Silvia, till Carl-Filip och till Madeleine och den placerar i så fall Victoria mitt i den flygande bumerangen, en placering som kan ses logisk med tanke på hennes speciella uppdrag i framtiden? För mig är det humor i bilden och ett lekfullt sätt att framställa kungafamiljen på. Kanske skojar Franzén med de kungliga i sin målningen, kanske inte. Är det en subtil karikatyr han har gjort? Eller var det något annat han velat måla men inte lyckades med. Hans fru säger ju att han helst velat göra om målningen från början när den väl var färdig. Men det är å andra sidan inte så ovanligt i konstens värld. Hur som helst så var tydligen den här bilden inte någon kick i karriären för honom. Det blev ett avståndstagande runt honom under en tid, från alla håll.¹³

I publiken hördes kommentarer om att kungafamiljen inte såg nog kunglig ut utan liknade en överklassfamilj vilken som helst. Min personliga tro är att porträttet extraherar dem ur tid och rum. Det borde ha funnits mera av traditionella attribut, kanske ett bord med fotografier av slott och släktingar.

Konstnären Einar Nerman (1888-1983) (mest känd för pojken på solstickan) målade 1948-1950 flera versioner av CG som en julklapp till Gustaf V. CG framstår som en mycket romantisk och drömsk "lilldandy". Han satt en timme varje morgon i en vecka. "Han var lite blyg i början men så fort han fick höra en saga tinade han upp." Östersunds läroverk beställde året därpå 1949 en målning av CG från konstnären Karl Örbo (1890-1958). CG satt lydigt modell även för honom. För de senare porträtten finns en uppgift om att CG konstrade till den

¹³ Inga Magnussons blogg. John E Franzén. 2010-06-13.

grad att de fick slutföras utan honom. 1952 belönades den pojke i Sverige som var mest lik CG med 50 kronor. Den lycklige var Jan Hermansson, Vårvidsgatan 12, Göteborg.¹⁴

CG har senare blivit målad av ryssen Ilja Glazunov "Kremls hovmålare" 1974. Han fick en nedskalad kopia av målningen, en bröstbild med honom själv i civil kostym med korslagda armar som han skänkte till sjömanskyrkan i Köpenhamn. De som sett den påstår han ser "plastig och livlös" ut. Företaget Stora beställde 1988 ett porträtt av Reinhold Ljunggren men det var inte särskilt porträttnligt. CG har även målats av amerikanen Nelson Shanks 1991 i en mera "köttig" version, av Bo Larsson 1991, av Leif Zetterling 1996 och av Catrine Näsmark 2004. Shanks & Näsmark har även målat Silvia. Shanks var påverkad av renässansen och avbildade CG i amiralsuniform och Serafimerband. Zetterlings porträtt var en vardagsbild av CG i skärgården, brunbränd och med en torpedbåt i bakgrunden, en gåva från Sveriges riksdag och regering till hans 50-årsdag, kanske en vänlig påminnelse om hur de såg honom, som en medborgare. Näsmarks porträtt var en vardaglig huvudbild. Till 60-årsdagen fick CG av regering och riksdag ett helporätt i akademisk stil av Olle Hamngren:

I Olle Hamngrens illusionistiska fullskaleporträtt, baserat på hundratals fotografier tagna i samråd med kungen, är moderniteten struken och maktkritiken övermålad. Här är den nedärvda monarkin förevigad, fastnaglad och legitimerad – in till minsta por, hårstrå och tårkanal. Visserligen framträder kungen i civil kostym men är samtidigt bemängd med härskarporträttets traditionella markörer och retoriska gester. Högerarmen vilar possessivt på spiselkarmen. Pekfingret siktar inte mot ägora, men rakt mot rocaille-musslans mitt och vidare ner mot riksemblemets lejon, som sorgset trycker i spisens grotta. I guldspiegeln syns makten gånger två. I profil. Likt en frimärksbild.

Jag letar efter sprickor. Men Olle Hamngrens monarki är urskickligt sprickfri, förnuftig och balanserad med ett vardagligt ansikte inuti maktens attribut. Är det en tillfällighet att kungens nedstoppade vänsterhand gått upp i rök? Fickan är tom, utan skynten av opassande bulnader. Att vardagliggöra makten är också ett härskarspråk. Olle Hamngrens porträtt är inte värdeneutralt. När den överordnade personifieras osynliggörs hierarkin. Nu står det utrikesdepartementet fritt att sprida reproduktioner till ambassader världen över. Till sommaren flyttas statsporträttet till Gripsholm.¹⁵

Till 65-årsdagen målade Hamngren ytterligare ett porträtt i samma stil men modellerat på Lennart Nilssons fotoporträtt från trontillträdet. CG står i amiralsuniform behängd med sina nordiska ordnar: Serafimerorden, Svärdsorden, Nordstjärneorden, Vasaorden och Storkommendörkorset av danska Dannebrogorden som fick representera resten.

Ytterligare porträtt är Erik Oskar Stövlings porträtt av hunden Charlie och Zoia Lagerkrans och Fritz Jakobssons porträtt av Silvia. 1980 fanns CG och Silvia även som vaxdockor på Woxna bruks gamla herrgård i Hälsingland. När åskådarna kom in i rummet reste de sig långsamt ur en soffa medelst hydraulik under tiden som kungssången spelade. 1991 fanns de även på doktor Harald Skoras vaxkabinett i Huskvarna.

*

¹⁴ Vecko Revyn, 1952:18.

¹⁵ Jessica Kempe. Kungens val. Dagens Nyheter, 2006-05-15.

Under Gustaf VI anlidade hovet som regel någon välkänd porträttfotograf från t ex ateljé Jaeger eller Ugglå. Som spädbarn och som mycket ung fotograferades CG av hovfotografen Benno Movin-Hermes med halvlyckat resultat. Han ser ”stylad” ut som deltog han i en Shirley Temple film. Movin-Hermes verkar ha varit mera intresserad av ljussättningen än av föremålet. Sibylla lät även fotografera CG privat genom Engelberth Bengtsson och då ser han helt normal ut för sin ålder. Slabbar med maten och skrattar gott.

CG har senare även fotograferats av Lennart Nilsson (mest känd för sin fotobok ”Ett barn blir till”), Hans Gedda och Bruno Ehrs ...

... Bruno Ehrs märkligt laddade bild av den nuvarande kungen, Carl XVI Gustaf, inför firandet av Stockholms stads 750-årsjubileum 2002. Ehrs tar ut svängarna han också. Enligt katalogtexten hade Ehrs fått i uppdrag att i en serie bilder skildra ”prominenta” stockholmare. Kungen är alltså bara en i raden av lokala celebriteter som poserar på Bruno Ehrs jubileumbilder – och det syns. Han poserar dessutom spånt, obekvämt halvliggande i kostym och slips i en trappa på Skeppsholmen samtidigt som en elegant svan glider förbi på vattnet. Det är det som gör Ehrs kungabild komplex och spånnande. Det där som inte riktigt stämmer, något anstrångt, spånt och plågat i den modellande celebritetens hållning som fyller en liknande funktion som stilettklackade skor i modedefografier: någonting som skaver, gör motstånd och reserverar sig mot Bruno Ehrs flotta estetik. Att monarken inte verkar helt tillfreds med att ta regi och behöva jobba lite för apanaget gör bilden ännu mer tilldragande för mig.¹⁶

Bilden skulle bli en del av serien Omfamningen, där olika prominenta stockholmare porträtterades avslappnat blundande på en plats i staden. Porträttet av kungen är taget med storformatskamera 8x10 tum en försommarmorgon på Skeppsholmen.

– Jag hade förklarat i förväg vad jag ville göra, men jag var ändå väldigt orolig för att kungen skulle backa ur i sista sekund, att han inte skulle vilja blunda eller tycka att min begåran var konstig.

För inte nog med att Carl XVI Gustaf skulle blunda på bilden, han skulle dessutom sitta på en rätt smutsig stentrappa med risk för tuggummifläckar och annat onåmnbart på den kungliga kostymen.

Men kungen var en följsam modell och hade alls inget emot att vare sig blunda eller slå sig ner på stenen.

– Jag hade med en sopborste och en dagstidning som kungen sitter på fastån det inte syns på bilden. Det var ändå stilig av honom att ställa upp.

Vissa har trott att Bruno Ehrs avslappnade bild av kungen är tagen i förbifarten, i ett oöbekvat ögonblick när kungen sitter ner och vilar. Det stämmer alltså inte, den är noggrant regisserad.

Svanen som seglar förbi kunde däremot inte regisseras – det var ren bonntur att den vita majestätiska fågeln gled förbi i rätt ögonblick. Sjålv tycker inte Bruno att porträttet är det bästa han tagit. Men inget annat porträtt har fått så mycket uppmårsamhet.

– Vad man ån har att säga om monarkin, så har den en dragningskraft.

Carl XVI Gustaf är sjålv fotointresserad och han och Bruno småpratade om Stockholmsfotografi.

¹⁶ Susanne Pagold. Inordnade porträtt och drömladdade stjärnroller. [Recension av ”Kungar i svart och vitt”.] Fotografisk tidskrift, 2007.

- Han var väl insatt, vi pratade bland annat om Stockholmsfotografen Johannes Jaeger. På omvägar har Bruno fått höra att kungen själv tyckte bra om bilden från Skeppsholmen, som också prytt omslaget på FOTO nr XX.
- Det har också sagts mig att kronprinsessan Victoria gillade bilden och nålade upp omslaget till FOTO på väggen i sin privata våning. Jag har inte sett det själv, men hört det från vanligtvis välunderrättade källor som det brukar heta.¹⁷ [Hon hade även fotot från julen 1949 av CG i Edmunds gardesuniform på väggen.]

När Carl XVI Gustaf fyllde 50 år 1996 skulle det tas ett paradporträtt i färg. Då ringde hovet Hans Gedda och bad honom komma till Kungliga slottet. Hans hade fotograferat kungen tidigare, för tidningen Expressen, men nu var sammanhanget mer officiellt. Medan han arbetade surrade ett tiotal personer runt i lokalen. Inga stylister och frisörer, men väl en person som hade ansvar för att medaljer och ordnar skulle hänga rätt samt en samling pressansvariga med Elisabeth Tarras-Wahlberg i spetsen.

- Jag vet inte vad de gjorde där, de sa inte så mycket. Det var en tyst fotografering överhuvudtaget. Kungen är tystlåten och jag kan också vara rätt tyst av mig. Vi förstod varandra väl. Jag minns att det var väldigt kallt i slottet, och varken kungen eller jag fick något varmt att dricka, säger Hans med ett skratt.

Fotograferingen varade i en dryg timma. Vid sidan av paradporträttet i färg tog Hans egna svart-vita bilder. Kungen är antagligen van vid kalla och dragiga slott – han ser inte det minsta frusen ut på bilderna, tvärtom mycket värdig som på traditionella kungaporträtt. Mest ovanlig är bilden av handen som håller om ett värjfaste.

- Den kom till spontant efter att jag noterat att kungen hade snygga händer, riktiga pianisthänder, berättar Hans.¹⁸

[Ehrs tog vid tillfället även flera porträtt med CG grimaserande på olika sätt. Det har genom åren blivit många sådana fotografier. CG har en tendens att apa sig.]

Lennart Nilsson har med åren tagit några tusen officiella bilder av CG: dopet, förlovningen, bröllopet o s v. ”Han är mycket samarbetsvillig. Det märks att han fotograferar själv. – En detalj: Jag hade diskuterat igenom med honom om hur man, i olja och på bild, avporträtterat kungar förr. När vi [1973] skulle ta bilden av honom stående med handen mot skrivbordet var det ändå något som var ”fel”. Vi kom på det – skrivbordet var högre förr. Så vi pallade upp hans bord. Då »satt» bilden där.”¹⁹ Nilsson kunde vara utomordentligt krävande. Han tog 2700 bilder innan han var nöjd med förlagan till CGs frimärksgravyr 1974. Han tog också de första officiella bilderna på CG och Silvia som skulle hänga på alla officiella institutioner och ambassader världen över: CG i uniform, Silvia i festklänning och kröningsdiadem, båda med Serafimerordens blåa band. Porträttet av CG ser egendomligt livlöst ut. Silvia var så solbränd och uppsminkad efter bröllopsresan att hon blev vulgär – en Eva Perón som klöst sig upp ur slummen. Något måste ha hänt vid fototillfället. CG bytte senare fotograf till Claes Lewenhaupt.

*

Hovet medverkar i utgivningen av årsböcker: ”Vårt kungapar” (1976-1999) & ”Vår kungafamilj” (2000-) författade av Barbro Scherrer m fl och med fotografier av huvudsakligen Charles Hammarsten; ”Det kungliga året” m fl titlar (1976-) författade av

¹⁷ Lena Kvist. Kungar i svart och vitt. Tidningen FOTO, 2007.

¹⁸ Lena Kvist. Kungar i svart och vitt. Tidningen FOTO, 2007.

¹⁹ Svenska Dagbladet, 1996-04-27.

Bobby Andström m fl och med fotografier av huvudsakligen Erhan Güner. Dessutom publiceras jubileumsböcker. Cecilia Åse har analyserat ett bildmaterial 1973-2000. Slutsatsen är ungefär att kungafamiljen förkroppsligar Sverige:

Monarkin naturaliserar etablerade föreställningar om nation, historia, kön, heterosexualitet och kropp samtidigt som dessa föreställningar också naturaliserar monarkin. Därigenom formeras en nationell och heteronormativ gemenskap. Dessutom underbyggs de känslamma och sentimentala dimensionerna av nationell samhörighet genom att en identifikation med medlemmar av kungafamiljen framstår som naturlig. De är människor precis som ”vi”, de gifter sig, får söta barn och är tonårsföräldrar.²⁰

Detta är kanske i formuleringsgladaste laget. Årsböckerna är ju bara illustrerade krönikor. Kungaparet och med tiden barnen presenteras under fest & vardag: på statsbesök, eriksgator & diverse representation. En motsvarande produkt görs sedan 1977 av Sveriges Television ”Året med Kungafamiljen”. Programledare har genom åren varit Lars Orup, Agneta Bolme Börjefors, Bengt Feldreich, Linda Nyberg, Ingela Agardh, Sven Lindberg m fl. Det sänds under julhelgen och innehåller intervjuer med kungahuset varvat med reportage om dess verksamhet. Programmen är mycket populära. Publikisiffran är cirka tre miljoner. Någon explicit kritik eller hyllning av monarkin förekommer inte i programmen. Därför inte sagt att de är värderingsfria:

Vi har gjort en semiotisk och symbolinriktad bildanalys av programmet ”Året med Kungafamiljen”. ... Vår hypotes var att kungafamiljen får behålla sin makt och position just genom att de porträtteras som lite högre stående, och att de inte är riktigt som oss andra. Genom hur SVT valde intervjutillfällena och genom Kungafamiljens klädval upprätthölls en fördelaktig bild av kungafamiljen vilket förstärkte vår hypotes. Vår slutsats blev att det är pressavdelningen på hovet som sätter agendan för programmet. Inga inslag är spontana utan bygger på idén om ”exklusivitet”, och den har SVT rättat sig efter.²¹

”Exklusiviteten” tycks dock vara från senare datum. Hovjournalisten Barbro Hultman berättar om hur det var fram till ungefär CG:s 50-årsdag 1996: ”Kungen var road av att medverka med goda idéer. Den berömda korvstopplingssekvensen från Drottningholm - 'Mera kött! Mera kött!' - var hans idé precis som trampolin hoppet och klädsimmet i GIH:s simbassäng, och de oförglömliga bilderna från det blöta men charmiga umgänget med delfinerna i Kolmårdens delfinarium. Drottningen lockades till och med ett år att visa tittarna sin personliga garderob.”²²

Retoriken har med tiden blivit allt känsligare vilket påstås vara en strategi. CG har t ex gjort stort nummer av sin saknad efter fadern. Däremot har han aldrig nämnt något om att sakna sin mor. 2014 fick programmet en ansiktslyftning så att familjen strosade runt i Sollidens parkområden i stället för att sitta i intervjusoffan.

*

²⁰ Cecilia Åse. En nationell njutning: Kropp och kön i kungliga årsböcker. Kvinnovetenskaplig tidskrift, vol 26, 2006:1.

²¹ Karin Ahlberg & Mikael Lind. Ett kungligt PR-vapen eller SVT:s kronjuvel? En semiotisk analys av TV-programmet ”Året med kungafamiljen”. Stockholms universitet, Institutionen för journalistik, medier och kommunikation. C-uppsats våren 2009.

²² Barbro Hultman. I den kungliga kulissen : en hovreporters betraktelser. Stockholm: Langenskiöld. 2014.

Den omfattande exponeringen av kungafamiljen på mynt, frimärken, film och bilder är, oavsett den konstnärliga kvalitén, viktig. Den etablerar monarkin som ett naturligt inslag i vårt liv. En vänlig drift med just frimärken är Ulla-Carin Grafströms prisbelönda tecknade kortfilmer om kungafamiljens hemliv med frimärken som ansikten. Kanske inspirerat av definitionen på kung enligt talesättet "Kung: en högt betald modell för ett lands frimärken". (Okänt ursprung.) Kungafamiljen förekommer även som tecknad serie "Real Life Knugahuset" (2004-) av Kris Åsard & Andreas Jacobson.